

Justyna KURLAK

MEANDRY WSPÓŁCZESNEJ FILOZOFII CZŁOWIEKA
LVII Tydzień Filozoficzny „Antropologia na rozdrożu”
KUL, Lublin, 9-12 III 2015

W dniach od 9 do 12 marca 2015 roku w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II odbył się pięćdziesiąty siódmy Tydzień Filozoficzny. Podczas tegorocznej edycji – zorganizowanej przez Koło Filozoficzne Studentów KUL w ścisłej współpracy z Kołem Naukowym Studentów Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych oraz Kołem Naukowym Studentów Kulturoznawstwa KUL – podjęto próbę zmierzenia się z problemami współczesnej antropologii. Na „rozdrożu” spotkały się nauki o człowieku ujmujące przedmiot swych badań z perspektyw filozoficznej, przyrodniczej i kulturowej.

Jako pierwszy głos zabrał prorektor do spraw studenckich prof. Krzysztof Narecki, przedstawiając uczestnikom i gościom korzenie antropologii jako dyscypliny naukowej. Sesję otworzył dziekan Wydziału Filozofii ks. prof. Marcin Tkaczyk, po nim zaś wystąpił kurator Koła Filozoficznego Studentów KUL dr Wojciech Lewandowski, który wprowadził zgromadzonych w meandry współczesnej filozofii człowieka, dokonując prezentacji jej tradycji, założeń i osiągnięć.

Obrady pierwszego dnia – odbywające się pod hasłem „Umysł i ewolucja” – stwarzały sposobność do podjęcia dyskusji o człowieku z uwzględnieniem problematyki filozoficznej, ewolucyjnej i kognitywistycznej. Pierwszym punktem programu

była debata „Spór o pochodzenie człowieka – ewolucjonizm vs kreacjonizm”, moderowana przez ks. dr. Marka Słomkę¹. Ks. dr Tomasz Duma scharakteryzował genezę człowieka z perspektywy kreacjonizmu filozoficznego, a dr Marcin Ryszkiewicz (z Muzeum Ziemi Państwowej Akademii Nauk), mówiąc o aspektach ewolucji *Homo sapiens*, podkreślił jej wyjątkowość i paradoksalność na tle ewolucji innych gatunków. Kolejnym głosem w debacie była wypowiedź ks. dr. Grzegorza Stolarskiego (z Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach), który dokonał pogłębionej analizy sporu pomiędzy kreacjonizmem a ewolucjonizmem oraz przedstawił trzy jego płaszczyzny: filozoficzną, przyrodniczą i teologiczną. Jako ostatni swą prezentację dotyczącą badań genetycznych w ewolucjonizmie przedstawił prof. Jacek Tomczyk (z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego).

W popołudniowej sesji pierwszego dnia sympozjum odbyły się dwa wykłady. Pierwszy z nich – wygłoszony przez prof. Zbysława Muszyńskiego (z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej) – dotyczył antropologii podmiotu rozszerzonego, łączącej aspekty antropologii fizycznej i kul-

¹ Jeśli nie podano inaczej, prelegenci reprezentowali Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.

turowej. Koncepcja ta pozwala ująć naturę umysłu, który przekracza ludzką cielesność, a także zaakcentować wpływ czynników zewnętrznych na stany mentalne. Drugi z prelegentów, prof. Arkadiusz Gut, przedstawił wyniki prowadzonych przez siebie badań, dowodzących, że już dzieci mają własne teorie dotyczące działania umysłu. Ponadto profesor Gut odniósł się do problemu tak zwanego relatywizmu kognitywnego i przekonania, że różnice kulturowe mają wpływ na porządek nabywania wiedzy i rozwijania sprawności umysłowych.

Pierwszy dzień obrad zakończony został performansem przygotowanym przez studentów kognitywistyki KUL, którzy w formie wykładu przedstawili wyniki sondy ulicznej dotyczącej społecznej wiedzy o kognitywistyce. Jednym z przedstawionych wniosków była teza o dobroczynnym wpływie interdyscyplinarności nauk kognitywnych na zdolności umysłowe badaczy zajmujących się tym obszarem nauki.

Tematem przewodnim drugiego dnia obrad Tygodnia Filozoficznego była idea nieśmiertelności duszy. Temu zagadnieniu poświęcone zostały dwa wykłady. Pierwszy prelegent – dr Mateusz Przanowski OP (z UKSW) – mówił o dwóch koncepcjach duszy: tej przedstawionej w Biblii i tej znanej z pism św. Tomasza. Zdaniem ojca Przanowskiego u Akwinaty zachowane zostało występujące w Piśmie Świętym napięcie rodzące się na skutek zestawienia jedności psychofizycznej człowieka z nieśmiertelnością. Prof. Mariusz Gryganiec (z Uniwersytetu Warszawskiego) przybliżył słuchaczom kwestie łączące się z zagadnieniem tożsamości osobowej i związany z tym problemem „pogląd prosty”, zgodnie z którym nie istnieją kryteria tożsamości osobowej, gdyż „tożsamość” należy uznać za pojęcie pierwotne.

Kolejnym punktem obrad była debata na temat istnienia nieśmiertelnej duszy. Pierwszy z dyskutantów, prof. Ireneusz Ziemiński (z Uniwersytetu Szczecińskiego)

go) twierdził, że brak przekonujących argumentów, które pozwoliłyby rozstrzygnąć tę kwestię, ponieważ ewentualna nieśmiertelność duszy nie spełnia tradycyjnie przypisywanych jej funkcji: nie jest warunkiem koniecznym życia wiecznego, nie zapewnia rozwoju moralnego, a nawet może mieć negatywny wpływ na ludzkie czyny. W konsekwencji za uprawniony trzeba uznać wniosek, że sceptycyzm wobec nieśmiertelności duszy jest nieprzewidywalny, a opowiedzenie się za nieśmiertelnością lub przeciw niej daje tylko pięćdziesiąt procent szans na właściwy wybór. Jako drugi głos zabrał prof. Jacek Wojtysiak, który wskazał na dodatkowe założenia przyjęte w argumentacji profesora Ziemińskiego i przekonywał o egzystencjalnej ważkości podjęcia osobistej decyzji w tym względzie. Profesor Wojtysiak postulował ponadto wypracowanie odpowiednich kryteriów dyskusji o nieśmiertelności duszy i przedstawił argument za jej istnieniem w oparciu o cztery dziedziny poznawcze: doświadczenie, naukę, filozofię i religię. Zdaniem profesora Wojtysiaka intuicja dotycząca nieśmiertelności duszy przeważa w dziedzinie doświadczenia i religii, natomiast w pozostałych kwestia ta jest nierozstrzygalna. Dyskusja dotyczyła także zagadnienia pełnej sprawiedliwości: zdaniem profesora Ziemińskiego nie może być ona osiągnięta w życiu doczesnym, natomiast według profesora Wojtysiaka jej zaprowadzenie w świecie jest wykluczone z uwagi na pamięć jednostki o doświadczeniach cierpienia i zła.

Tematem ostatniej tego dnia debaty był problem radzenia sobie w polskiej edukacji z kwestiami związanymi z duchowością oraz zagadnienie miejsca, jakie zajmują w polskim szkolnictwie „przedmioty drażliwe i wrażliwe”: filozofia, etyka i religia. Ks. prof. Alfred Wierzbicki zwrócił uwagę na istnienie antagonizmu między edukacją religijną a etyczną, będącego skutkiem reformy szkolnictwa, natomiast

prof. Robert Piłat (z UKSW) skonstatował, że krytyczny namysł jest metodą radzenia sobie z drażliwością niektórych tematów. Prof. Aldona Pobjewska (z Uniwersytetu Łódzkiego) przedstawiła korzyści płynące z nauczania filozofii już na pierwszych szczeblach edukacji szkolnej i pozytywny wpływ, jaki wywiera ono na rozwój umiejętności samodzielnego myślenia u dzieci. Debata była też okazją do omówienia istotnych kwestii dotyczących potrzeb i braków współczesnego systemu edukacji w Polsce oraz roli, jaką odgrywają w tym systemie przedmioty filozoficzne. Pewne wątki owej dyskusji podjęto po raz kolejny w czwartek, gdy do rozmowy zostali zaproszeni nauczyciele filozofii w szkołach średnich.

Drugiego dnia wydarzeniem towarzyszącym obradom była promocja wydawnictw Dominikańskiego Studium Filozofii i Religii: dr Mateusz Przanowski przedstawił dorobek publikacyjny tej instytucji i zaprezentował książkę prof. Jacka Wojtyśiaka *Wstęp do teologii naturalnej*, profesor Wojtyśiak przybliżył słuchaczom *Książeczkę o człowieku wierzącym* prof. Stanisława Judyckiego, a dr Marcin Iwanicki powiedział kilka słów o monografii *Życie wieczne* autorstwa prof. Ireneusza Ziemińskiego.

W środę 11 kwietnia podczas panelu „Drogi i bezdroża współczesnej kultury” omawiano zagadnienie miejsca, jakie w kulturze powinien zajmować człowiek, dyskutowano na temat wizji kultury i niebezpieczeństw, na które narażeni są jej twórcy i odbiorcy. Ks. prof. Witold Kawecki (z UKSW) podjął próbę zdiagnozowania współczesnej kultury. W swym referacie opisał związki między kulturą a religią, wskazując na odrębność i jednoczesną zależność tych dwu dziedzin życia duchowego człowieka. Zdaniem prelegenta harmonia między nimi zabezpiecza przed deformacjami i degeneracjami zagrażającymi zarówno kulturze, jak i religii. Ponadto podkreślił on, że współczesna kultura jest odpersonalizowana, wyobcowana,

co skutkuje próbami powrotu do kultur poprzednich pokoleń lub rodzi fascynację kulturą „futurystyczną”. Zauważalne są też: brak dialogu między twórcą (artystą) a odbiorcą kultury oraz dominacja kultury funkcjonalnej i utylitarystycznej. Stąd bierze się potrzeba zbudowania kultury personalistycznej, stworzenia sztuki, która zdolna jest kształtować człowieka i w której znajdzie się miejsce na poszukiwanie prawdy. Prof. Tadeusz Miczka (z Uniwersytetu Śląskiego) w referacie „Wartości i informacje. Szanse i zagrożenia dla idei humanizmu w technokulturze” wskazał na istnienie dwóch filarów idei humanizmu: wartości i informacji (dzięki informacji człowiek dowiaduje się, jak we właściwy sposób rozwijać wartości). Ułatwiony dzięki rozwojowi technologii dostęp do informacji stwarza duże możliwości, ale jednocześnie rodzi problemy związane z określeniem właściwego celu i sensu korzystania z zasobów technokultury.

Kolejny z prelegentów, prof. Robert Ptaszek, przedstawił referat na temat pluralizmu religijnego i jego konsekwencji w postaci pozbawienia kultury jednego celu. W trakcie tego wykładu podjęte zostały kwestia sytuacji religijnej we współczesnej Europie oraz zagadnienie postchrześcijańskiej i nihilistycznej wizji zmian kultury na tym kontynencie. W drugim wystąpieniu panelowym ks. prof. Leon Dyczewski, nawiązując do kształtującej się obecnie cywilizacji śmierci, pytał o miejsce człowieka we współczesnej kulturze, a następnie wskazał sposób pozwalający – dzięki „inteligencji życia” i harmonijnemu rozwojowi człowieka – zbudować cywilizację, w której istnienie jest wartością.

W czasie kolejnej debaty – zatytułowanej „Europejskie «Multi-Kulti» – droga czy bezdroże kultury?”, a moderowanej przez prof. Ryszarda Zajączkowskiego – przy stole prezydialnym zasiedli: ks. prof. Witold Kawecki, prof. Leon Dyczewski OFMConv, ks. prof. Krzysztof Grzesiak, prof. Tadeusz

Miczka, dr Krzysztof Modras OP, prof. Robert Ptaszek, prof. Mieczysław Ryba i prof. Robert Szwed. W toku dyskusji poruszono wiele wątków, podjęto między innymi problem możliwości stworzenia społeczeństwa na bazie wielu różnych kultur i zastanawiano się nad ewentualnym modelem ich łączenia. Rozmawiano także o dialogu między kulturami i niemożności wyznaczenia kryteriów ich porównywania. Debata przybliżyła obecnym istotne kwestie dotyczące miejsca człowieka w wielokulturowej społeczności. Podkreślano konieczność ugruntowania kultury, a jako przykład przywołano uniwersalistyczną kulturę społeczeństwa Europy zbudowaną na fundamentach chrześcijaństwa. Następnym punktem programu była projekcja filmu *Cristiada* w reżyserii Deana Wrighta.

Podczas czwartego i zarazem ostatniego dnia obrad okazję do zaprezentowania swych dociekań miało – zgodnie z formułą przyjętą w roku poprzednim – młodsze pokolenie osób zainteresowanych i zajmujących się antropologią, czyli studenci i doktoranci. Ich wystąpienia podzielone zostały na trzy sekcje, w których tytułach przywołano pojęcia w istotny sposób związane z filozofią człowieka: „poznanie”, „społeczeństwo” i „natura”.

Monika Chylińska zaprezentowała referat dotyczący poznawczych źródeł ludzkiej kreatywności, a Błażej Gębura próbował odpowiedzieć na pytanie, czy wszystkie argumenty są argumentami ad hominem. Następnie Justyna Kurlak scharakteryzowała koncepcję racjonalności stworzoną przez Roberta Hannę. Piotr Biłgorajski, wyjaśniając słuchaczom, czym jest epistemologia modalna, przekonywał, że z pojmovalności nie wynika możliwość. Panel dotyczący aspektów ludzkiego poznania zakończyło wystąpienie Mitchella Wellego – zdefiniował on pojęcie transdyscyplinarności, a następnie zaproponował zainicjowanie badań i programów naukowych,

które mogłyby założenia tak ujmowanej transdyscyplinarności spełniać.

Jako pierwsza podczas drugiego panelu referat przedstawiła Klara Czuba, która skonfrontowała wyniki badań socjologicznych i etnograficznych dotyczących odmienności zwyczajów w różnych kulturach i epokach z tezą o istnieniu bezwzględnego dobra i wspólnej wszystkim ludziom natury. Jolanta Prochowicz zreferowała poglądy Susan Okin na temat wybranych problemów współczesnych teorii sprawiedliwości: pozornej neutralności rodzajowej niektórych wyrażen językowych (ang. false gender neutrality) oraz sprawiedliwości instytucji rodziny. Michał Kazimierzczuk (z UKSW) mówił o koncepcji władzy dyskursów i śmierci podmiotu w filozofii Michela Foucaulta, natomiast Michael Musielewicz o średniowiecznej myśli politycznej, a dokładniej – o ówczesnych dyskusjach poświęconych kwestii prawowitości władzy politycznej.

Sesja zamykająca obrady Tygodnia Filozoficznego rozpoczęła się od przedstawienia przez Mikołaja Turyka poglądów Mieczysława Alberta Krapca OP w kwestii nieśmiertelności bytu ludzkiego i przedstawionej i dokonanej przezeń opisu momentu śmierci. Anna Dutkowska wskazała na element odróżniający ludzi od zwierząt, jakim jest zdolność do uzewnętrzniania wiedzy oraz gromadzenia jej poza umysłem, a Marcin Kozuch scharakteryzował płaszczyzny, na których możliwe jest ulepszanie człowieka oraz prognozowane skutki tego rodzaju działań. Sympozjum zakończył i podsumował dr Wojciech Lewandowski.

Wyjątkowość LVII Tygodnia Filozoficznego wyrażała się w jego interdyscyplinarnym charakterze. Podczas obrad usłyszeć można było głosy nie tylko filozofów, ale także przyrodników, kognitywistów i znawców kultury. Wszyscy oni próbowali wyznaczyć wspólną drogę, którą mogłyby zmierzać współczesna antropologia.